

IN VOLUME #1
ISSUE#3,
AUGUST 2023

**«YANGI O‘ZBEKISTONDA
TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIIY
KONFERENSIYASI**

**Research Science and
Innovation House**

 <https://universalpublishings.com>

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

**"YANGI O‘ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIIY KONFERENSIYASI**
Volume 1, Issue 3, August 2023

**“RESEARCH SCIENCE AND INNOVATION HOUSE”
MCHJ**

**"YANGI O‘ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-
GUMANITAR FANLAR" RESPUBLIKA ILMIIY-
AMALIIY KONFERENSIYASI**

Volume 1, Issue 3

2023. August

**«Yangi o‘zbekistonda tabiiy va ijtimoiy-gumanitar fanlar»
respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi 31.08.2023 yil.**

Ushbu to‘plamda « **Yangi o‘zbekistonda tabiiy va ijtimoiy-gumanitar fanlar** » ilmiy-uslubiy jurnali 2023 yil 1-soni 3-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

Konferensiya tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Zenodo, Open Aire, Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

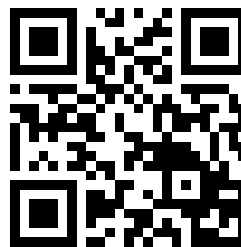
OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro‘yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o‘qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o‘qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to‘plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma’lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to‘g‘riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

**“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” MCHJ**

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir, Matsaidova Sayyora Xudayberganovna, Urganch davlat universiteti, Geodeziya, kartografiya, geografiya kafedrası, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Mas'ul kotib: Sobirov Javoxir Xayrulla o'g'li Urganch davlat Universiteti talabasi

Nashrga tayyorlovchi: Eshqorayev Samariddin Sadridin o'g'li Termiz muhandislik-texnologiya instituti talabasi

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Matsaidova Sayyora Xudayberganovna, Urganch davlat universiteti, Geodeziya, kartografiya, geografiya kafedrası, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Matchanov Otabek Jumanazarovich Urganch Davlat Universiteti, Geodeziya, Kartografiya, Geografiya kafedrası Dotsenti. Yonalish - Tabiiy Geografiya

Samandarov Ergash Iskandarovich, Urganch davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti Ekologiya va xayot faoliyati xavfsizligi kafedrası, qishloq xo'jaligi fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Allabergan Kutlimuratovich, Urganch davlat unversiteti Geodeziya, kartografiya, geografiya kafedrası o'qituvchisi.

Babajanova Sanabar Yuldashbayevna, Urganch davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti "Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi" kafedrası, qishloq xo'jalik fanlari bo'yicha falsafa doktori-PhD., dotsent.

Masharipov Adamboy Atanazarovich, Urganch davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti "Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi" kafedrası dotsenti.

Kuchkarova Dilbar Pirlapasovna, Urganch davlat universiteti geografiya fani o'qituvchisi.

Raximova Anamoy, Qo'shko'pir tumani 25-son umumta'lim maktabi Manaviy ma'rifiy ishlar direktori o'rinbosari. Geografiya fani o'qituvchisi

Ismoilova Himoyat Matnazarovna, Urganch davlat universiteti, Kimyo kafedrası, kimyo fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismayilova Intizar, Urganch davlat Universiteti Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya kafedrası, qishloq xo'jaligi fanlari nomzodi, dotsent

Xamroyev Muxtor Ozodovich, Urganch davlat universiteti, Geodeziya, kartografiya, geografiya kafedrası, Geografiya fanlari nomzodi, dotsent

**"Bilingualism's Multifaceted Impact on Language Acquisition and
Sociolinguistic Competence"**

Associate professor of Samarkand State University

Khushmurodova Shakhnoza Shaymonkulovna

Abstract. The article deals with the complex and dynamic influence of bilingualism on language learning and social interactions. With the growing prevalence of bilingualism in today's globalized world, it is essential to explore its various perspectives and trends. This article presents different viewpoints on bilingualism, encompassing cognitive, cultural, and societal dimensions. It highlights the significance of current trends, such as code-switching, heritage language maintenance, and language policies, in shaping bilingual individuals' experiences.

The theory of linguistic relativity, or the Sapir-Whorf hypothesis, is explored, showcasing how bilingualism can affect thinking patterns, perception, and cultural identity. Moreover, the impact of bilingualism on acquiring a third language is investigated, discussing both the advantages and challenges faced by bilingual learners. The article also emphasizes the crucial role of phonetic competence in sociolinguistic proficiency. It analyzes how bilingualism influences phonetic competence, including accent variation and language switching.

Ultimately, this work underscores the multifaceted impact of bilingualism on language acquisition and sociolinguistic competence. It advocates for promoting bilingual education and fostering language diversity to build a more inclusive and connected global community.

Keywords: bilingualism, sociolinguistic competence, Sapir-Whorf hypothesis, code-switching.

In our increasingly interconnected world, bilingualism has emerged as a prevalent and influential phenomenon, shaping language acquisition and sociolinguistic competence in diverse societies. This article delves into the multifaceted impact of bilingualism, exploring its various perspectives and trends that define its significance in today's globalized landscape.

Bilingualism is not just a linguistic phenomenon; it encompasses cognitive, cultural, and societal dimensions. From a cognitive standpoint, bilingual individuals demonstrate heightened executive functions, better attention control, and advanced problem-solving

abilities compared to their monolingual counterparts. Culturally, bilingualism connects individuals to their heritage, enabling them to maintain their ancestral languages and traditions. Societally, bilingualism has become increasingly common due to migration, globalization, and language policies. Current trends in bilingualism include code-switching, a linguistic practice where individuals fluidly transition between two or more languages during conversation. This blending of languages reflects the intricate language repertoires and cultural identities that bilinguals possess. Additionally, the promotion of heritage language maintenance is gaining traction as societies recognize the value of preserving linguistic diversity in an increasingly interconnected world.

The Theory of Linguistic Relativity, also known as the Sapir-Whorf hypothesis, postulates that language influences thought processes and perception. In the context of bilingualism, this theory gains further relevance. Bilingual individuals navigate between two linguistic systems, and this dynamic interaction can impact their thinking patterns and cognitive flexibility. Moreover, bilingualism influences cultural identity, as language plays a fundamental role in shaping one's sense of belonging and heritage. Bilinguals often experience a blend of cultural norms and traditions from both of their languages, enriching their cultural perspectives and fostering a more inclusive worldview.

The advantages of bilingualism extend to learning a third language. Bilingual individuals possess enhanced metalinguistic awareness, allowing them to transfer language skills from their first two languages to the new one. This transferability enables them to recognize patterns, structures, and similarities, accelerating their third language acquisition process. However, bilingual learners may also face challenges, such as language interference or confusion between their languages. Bilingual teaching methods can capitalize on the linguistic knowledge of these students, integrating their first languages to facilitate the acquisition of a new language. By acknowledging the learners' linguistic repertoire, educators can create a more inclusive and supportive learning environment.

Phonetic competence plays a pivotal role in sociolinguistic proficiency. Bilingual individuals often exhibit accent variation when switching between languages, which reflects their exposure to different language communities. These accents are not defects; instead, they represent rich linguistic backgrounds and cultural diversity. Language switching, the ability to fluidly transition between languages, is a hallmark of bilingualism. Bilingual individuals seamlessly switch between languages based on the context and the interlocutor, showcasing their high sociolinguistic competence. Embracing these variations and switches promotes better intercultural communication and fosters a deeper appreciation of linguistic diversity.

The multifaceted impact of bilingualism on language acquisition and sociolinguistic

competence underscores its significance in our globalized world. Bilingualism transcends linguistic boundaries, touching on cognitive, cultural, and societal aspects. Understanding the dynamics of bilingualism empowers educators, policymakers, and society at large to promote bilingual education and foster language diversity. By recognizing the cognitive advantages of

bilingualism in acquiring a third language and appreciating the nuances of phonetic competence in sociolinguistic interactions, we can create more inclusive and connected communities. Embracing bilingualism not only enriches individuals but also enhances cross-cultural understanding and strengthens the fabric of our global society.

References:

1. Akerberg, M., (2005) Adquisición de segundas lenguas: estudios y perspectivas. México, Universidad Nacional Autónoma de México, pp. 36-38.
2. Altarriba, J. & Heredia, R. (2008). An introduction to bilingualism: Principles and Processes. New York: Lawrence Erlbaum Associates. P. 388
3. Bernhardt, E.B. (1991). Reading development in a second language: Theoretical, empirical, and classroom perspectives. Norwood, NJ: Ablex, p. 250
4. Bialystok, E. (2002). Acquisition of Literacy in Bilingual Children: A Framework for Research. *Language Learning*, 52, (1), pp.159-199.
5. Campbell-Kibler, K., Sociolinguistics, and perception. *Language and Linguistics Compass* 4(6). 2010. -p. 377–389.
6. Duff, P. (2003). New directions in second language socialization research. *Korean Journal of English Language and Linguistics*, 3, pp. 309–339.
7. Fisherman, A., Sociolinguistics: A Brief Introduction. *Language science, language learning, language teaching*. Newbury House language series, Newbury House, 1971, p.126
8. Halliday, M.A.K. (1973). *Explorations in the Functions of Language*. London: Edward Arnold. 148 p.
9. Cenoz, J. Cross-linguistic influence in third language acquisition, 8-20, 2001. J Cenoz. *International Journal of Bilingualism* 7 (1), 71-87, 2003.-p. 75.

MILLIY TERMINLARDA XALQ O'YIN NOMLARINING O'RNI

Hamidova Nigora O'rinovna

Navoiy konchilik va texnologiyalar universiteti katta o'qituvchi

Annotatsiya: Maqolada milliy terminlarda xalq o'yin nomlarining o'rnini yillar davomidagi rivojlanish va takomillashuv jarayonini ko'rish mumkin. Zero, xalqimizning har bir o'yinida xalq donishmandligi, salohiyati, an'anaviy qadriyatlarining o'ziga xos mazmun-mohiyati muhrlangan. Bu ham xalq o'yinlarining o'z tarixi va taqdirida katta ahamiyat kasb etganligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: xalq o'yinlari, milliy terminologiya, kelib chiqishi, termin, mohiyati, an'analari

O'zbek xalq terminologiyasi xalq o'yinlarining, an'alarining, urf-odatlarining, qadriyatlarining, moddiy va ma'naviy boyliklarini o'zida mujassam etgan. Agar diqqat bilan qaraydigan bo'lsak, ular atrofdagi voqelikni tezroq bilish va ularni har tomonlama mukammal o'zlashtirishning tarixiy tajribalarini ma'lum darajada aks ettiradi. Ushbu o'yinlar amaliy xarakterga ega. Biroq, ularning aksariyati unchalik ahamiyat bermaydigan nazariy jihatlari ham bor. Bu ularning boshqacha nomlanishi, harakat standarti. Vaqt o'tishi bilan o'yinlarning mazmuni yoki o'yin qoidalari yoki o'yinlarning eskirgan nomlari yangilanganligi va ularning ba'zi nomlari o'zgartirilganligi. Ularda xalq ijodiyoti madaniyati tizimining o'ziga xos yaxlitligi, milliy va individual xususiyatlari yaqqol ko'zga tashlanadi, shuningdek, nom berish, o'zgartirish kabi nomlash madaniyatining bir ko'rinishi bo'lgan yashirin nazariy jihatlari ham mukammalashgan. Ularning nomlari o'zbek tili leksikasini yanada boyituvchi manbalardan biri hisoblanadi; faqat ular leksik va onomastik birliklardan biri sifatida lingvistik ilmiy tadqiqotlar nuqtai nazaridan ilmiy nazariy va ilmiy-amaliy asoslarda o'rganilmagan.

Bulardan ko'rinib turibdiki, turk va o'zbek milliy xalq o'yinlari bundan bir necha yuz yillar avval dala tomoshalari, bayramlar, jang usullari sifatida yaratilgan. Buni nafaqat qadimgi Rim yozuvchisi Elianning arxeologik qazishmalari va etnografik materiallari, balki mamlakatimizning turli hududlaridan topilgan tarixiy obidalar va

manbalar, turkiy xalqlarning qabr toshlari, "Devonu" kabi bir qancha ilmiy-tarixiy asarlarning etnografik va dialektologik mazmuni ham tasdiqlaydi. lug'at-it turk". Bu uning mohiyatini asoslovchi dialektal mazmun misollari bilan tasdiqlanadi. Ularning paydo bo'lish tarixi mamlakatimizda milliy o'yinlar, ayniqsa, sport, teatr, qo'shiq, raqs, sirk san'atining rivojlanishi bilan bog'liq.

Ming yillar avval yaratilgan xalq o'yinlarining mazmuni juda boy, rang-barang, juda xilma-xildir. Ular ma'lum bir tarixiy xususiyatga ega; ya'ni ular vatanparvarlikni kuchaytirish, yurt erkinligini, tenglik, barqarorlikni saqlash uchun yaratilgan.

Ularning mazmun-mohiyati xalq sayillari va tomoshalarining eng yaxshi an'analari va chiqishlarini o'z ichiga oladi. Shuningdek, xalq o'yinlari o'zining o'ziga xos xususiyati va xususiyatlari bilan milliy ta'lim va madaniyatimizni boyitib, o'z avlodlarining xalq an'analari, qadriyatlarini, urf-odatlarini mukammal o'zida mujassam etgan.

Xalq vakillarining bu o'yinlarga bo'lgan qiziqishi katta bo'lganligi uchun katta shaharlarning Registonlarida, bozor maydonlarida, Chorsuda dorgohlar qurildi. Ertalabdan yangrayotgan karnay-surnay va nog'oralarning uzluksiz sadosi tomoshalar boshlanganidan darak berardi. Buni eshitgach, odamlar to'planib, darvozabonlik bilan bog'liq dor o'yinlari boshlandi. Albatta, yig'ilgan tomoshabinlar baland arqonda ming bir noziklik bilan o'ynayotgan darvozabon(lar)ning dadil harakatlarini hayajon bilan tomosha qilishdi. Darvozabonlarning tartibsiz, lekin ijobiy harakatlaridan zavqlanishgan, tartibsiz va salbiy xatti-harakatlaridan ham achinishgan.

Milliy xalq o'yinlari juda qadim zamonlarda yaratilgan bo'lsada, ular o'z taraqqiyotining har bir tarixiy bosqichida mazmunan o'zgarib, turli ijtimoiy vazifalarni bajargan. An'analari, jumladan, xalqning milliy o'yinlari xalqimiz hayoti bilan bog'liq bo'lib, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Ajdodlar olgan bilim va tajriba keyingi avlodlar tomonidan amaliy hayotda sinovdan o'tkazildi, mustahkamlanib, takomillashtirildi. Ularning mazmuni jamiyat taraqqiyoti bosqichlarida har bir avlod tomonidan yangilanib bordi. Jamiyat taraqqiyotining o'sha bosqichida bolalar kattalar birgalikda o'ynagan milliy o'yinlarni ularning nazorati ostida o'ynashgan. Bundan ko'rinib turibdiki, o'zbek xalqining milliy o'yinlari o'z farzandlariga, yosh avlodga oilada, ta'lim-tarbiya jarayonida, mamlakatimizning keng hududida, barcha hududlarda o'rgatiladi va ularning o'zlari ham o'z bo'sh vaqt, bayramlarda, to'ylarda va turli marosimlarda. Shuni hisobga olib, o'zbek xalq o'yinlarining mohiyatini o'rganish va

o'zlashtirish asosida ularning nomlanishiga xos onomastik xususiyatlarni izohlash, tavsiflash va ilmiy tahlil qilishni mo'ljalladik.

Demak, o'zbek xalq o'yinlarining miliy terminologiyasidagi takomillashish sabablari:

1. Insoniyat kelajadagi haqida qayg'uradilar va ular uchun foydali o'yinlarni kashf etishga harakat qiladilar.

2. Murakkab narsalarni, ayniqsa, murakkab sahna o'yinlarini shakllantirish, ularning naslini kuchli, chidamli, epchil, jasur, sergak, aqlli va shijoatli qilish.

3. Tabiat va jamiyatdagi o'zgarishlar tendentsiyasiga o'z mahorati bilan ongli va mohirona munosabatda bo'lishni o'rganish, chunki har bir o'yinda ma'lum o'zgarmas qoida va qonuniyatlar mavjud.

4. Ijtimoiy munosabatlarning xalq o'yinlari qoidalari kabi nozik va ziddiyatli ekanligiga ko'nikish.

5. O'zini va sheriklarini ijtimoiy munosabatlarda tenglik va betaraflik asosida yashashga odatlantirish, chunki har bir o'yinda raqib(lar)ni hurmat qilish zarur.

6. Xalq o'yinlari mazmunida mardlik, mardlik, jasorat, mehnatsevarlik, o'zgani hurmat qilish, ma'naviy rag'batlantirish kabi xususiyatlar mavjudligini hisobga olib, ularni bolalarga ham o'yin, ham jiddiy mashq sifatida o'rgatish.

Ushbu sabablarning miqdori yana ko'paytirilishi mumkin. Shu bilan birga, ularning bekorga sabab emasligini xalq o'yinlarining ming yillar davomida rivojlanib, takomillashib borishi misolida ham ko'rish mumkin. Zero, xalqimizning har bir o'yinida xalq donishmandligi, salohiyati, an'anaviy qadriyatlarining o'ziga xos mazmun-mohiyati muhrlangan. Bu ham xalq o'yinlarining o'z tarixi va taqdirida katta ahamiyat kasb etganligini ko'rsatadi.

ADBIYOTLAR

1. Ziyovuddin Rahim. Baxtli hayot sari. T., Sharq, 2018. 218-222-b.
2. Isomiddinov Z. «Kaminaning nomlari...»// O'zbekiston adabiyoti va san'ati.2012 yil 29 iyun.26(4165)-soni.3-b.
3. Usmonxo'jayev T.S, Xo'jayev.F. Harakatli o'yinlar. Toshkent, O'qituvchi,1992. 10-24-b.
4. Nasriddinov F.N. O'zbek xalq milliy o'yinlari. Toshkent. 1993. 3-27-b.

5. Nigmanov B.B, Xo'jayev F., Raximqulov K.D. Sport o'yinlari va uni o'qitish metodikasi. Toshkent, Ilm-Ziyo, 2011. 3-8-b.
6. Enazarov T.J. Nom qo'yish ham san'at // Nutq madaniyati masalalari. Ilmiy to'plam. T., 1993. 227-228-b.
7. Enazarov T. J. "Nomshunoslik masalalari". T., 2010. 3-39-b.
8. Enazarov T. J. Nomni to'g'ri qo'llash – bu odob odoblilik ramzi // Geografiya: tarix, nazariya, metodlar, amaliyot. T., 2010. 94-96-b.
9. Enazarov T. J. va boshqalar. "O'zbek nomshunosligi" (monografiya hamkorlikda). Toshkent, Navro'z, 2015. 3-73-b.
10. 11. Bazarova U.M. (2019). The state of the problem of moral and aesthetic education of students by means of a foreign language at the present stage. *International scientific journal "Scientific Horizons"* (1). Moscow
13. Bazarova U. (2022). Spiritual and moral education of students in the use of technology in the preparation of future professionals for innovative activities in foreign language classes. *Архив научных исследований*, 2(1).
<http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1812>
14. U.M.Bazarova, M.J.Ashirmatova, R.K.Alibekova (2022) The content and pedagogical conditions of moral and aesthetic education of the younger generation. // *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECS)* ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 03.
15. Otajanova, M. O. (2016). NEW APPROACH TO THE TRADITIONS. *Theoretical & Applied Science*, (11), 8-12.

INSON KAPITALI RIVOJLANTIRISH - TA'LIM JARAYONINING MUHIM OMILI SIFATIDA

Ixtiyarov Farxod Akmalovich

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash
muhandislari instituti” Milliy tadqiqot universiteti Buxoro tabiiy resurslarni
boshqarish instituti erkin tadqiqotchisi

Tel.: +99891448-04-40

farxod.ixtiyarov.77@gmail.com

Inson kapitalini rivojlantirish aholining turmush sharoitini yaxshilash, hayot sifati darajasini yuksaltirish bilan birgalikda yurtimizda ijtimoiy kapitalning rivojlanib borishida zamin bo‘ladi. Ijtimoiy kapital davlatning ijtimoiy pivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, ijtimoiy kapital – insonlarning o‘zaro ijtimoiylashuvi natijasidir. Kishilar o‘rtasidagi hatti-harakatlar normalari va o‘zaro ijtimoiy ta’sir mexanizmlarini yaratadi.

Inson kapitali inson salohiyatining tarkibiy bir qismi sifatida e’tirof qilinarkan, unda ijtimoiy stereotiplarning ommaviy kommunikatsion jarayon sifatidagi o‘rni sifatidagi ahamiyati alohida o‘rin tutadi. Ijtimoiy stereotip – bu ijtimoiy ob’ekt yoki hodisalarning jamoatchilik orasida keng tarqalgan va nisbatan o‘zgarmas yoki mustahkam xususiyatlarga ega bo‘lgan namunasi hisoblanadi [1, - B. 241]. Inson, jamoa, guruh va hatto sotsiumda stereotiplarning o‘zgarmaslik xususiyati jamiyat hayotida an’anaviy qabul qilishlilikni, ong va tafakkurdagi jips holatda saqlanib kelayotgan odatlarning harakatlanishiga bog‘liq bo‘ladi.

Inson kapitalini amalga oshirishdagi yana bip omil – bu «fuqarolik» komponenti sanaladi. O‘z mamlakati fuqarosi sifatida burch va mas’uliyatga oid rollarni bajarish, ijtimoiy muhitda o‘zining pozitsiyasini namoyon etish uchun doimiy tayyorgarlik tizimi hamda ma’muriy, huquqiy hamda siyosiy munosabatlardagi faollik kapitaliga aylanib boradi. Shaxsdan Vatan manfaatlarini muhofaza qilish, xavfsizlikni ta’minlash, belgilangan axloq qoidalariga rioya qilish, o‘zi istiqomat qilayotgan sotsiumdagi ijtimoiy, iqtisodiy, ma’naviy muammolarda dahldorlik va burch talab qilingan. Fuqarolarning ma’naviy-axloqiy salohiyati to‘g‘risida fikr bildirilganda ijtimoiy

muhitda tasdiqlangan me'yor va qadriyatlar, shuningdek, kishilar jamoasidagi ahamiyatga molik munosabatlarni tartibga solib turuvchi qoidalarning uyg'unlikdagi tizimiga e'tibor qaratiladi.

Keys texnologiyasi inson kapitalini rivojlantirish jarayonini faollashtirish usuli sifatida quyidagi vazifalarni bajarishga qaratilgan:

-kasbiy faoliyat sohasidagi vaziyatlarni har tomonlama tahlil qilishning ko'nikmalarini va usullarini o'zlashtirish;

-boshlang'ich vaziyatni aniqlashtirish maqsadida qo'shimcha ma'lumotni talab qilish ko'nikmasini hosil qilish;

-amaliy muammolarni hal qilishda nazariy bilimlarni qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lishi;

-noaniqlik vaziyatida qaror qabul qilish ko'nikmasini rivojlantirish;

-o'z nuqtai nazarini og'zaki yoki yozma shaklda aniq va ravshan ifoda etish ko'nikmalarini o'zlashtirish;

-taqdim etish qobiliyatini shakllantirish, ya'ni o'z fikrini ishonchli ifoda etish, asoslash va himoya qilish;

-boshqalarning fikrini konstruktiv tanqidiy baholash ko'nikmalarini o'zlashtirish;

-vaziyatni guruh bilan tahlil qilish asosida mustaqil qaror qabul qilishni o'rganish.

Tadqiqotlarimizning ko'rsatishicha, inson kapitalini rivojlantirish jarayonida qo'llaniladigan keyslar turlicha tasniflanishi mumkin.

Keyslar murakkablik darajasi va maqsadiga ko'ra quyidagi turlarga:

Illyustrativ (tasviriy) o'quv vaziyatlari – shunday keyslarki, ularning maqsadi – ma'lum bir amaliy misolda tinglovchilarni ma'lum bir vaziyatda to'g'ri qaror qabul qilish algoritmiga o'rgatish;

O'quv vaziyatlari – muammo shakllanishi bilan bog'liq keyslar, ularda vaziyat aniq bir vaqt mobaynida ta'riflanadi, muammolar topiladi va aniq nomlanadi; bunday keysning maqsadi – vaziyatni diagnostika qilish va ko'rsatilgan muammo bo'yicha mustaqil qaror qabul qilish;

O'quv vaziyatlar – muammo shakllanmagan keyslar, ularda oldingi variantdagidan ancha murakkab vaziyat ta'riflanadi, unda muammo aniq belgilanmagan bo'lib, statistik ma'lumotlar, jamoa fikri, hukumat organlari va h.k.

baholarida keltirilgan; bunday keysning maqsadi – muammoni mustaqil ravishda aniqlash, mavjud bo‘lgan resurslarni tahlil qilgan holda yechimining muqobil yo‘llarini ko‘rsatish;

Amaliy mashqlar, ularda aniq bir yuzaga kelgan vaziyat tasvirlanadi, undan chiqish yo‘llarini topish kerak bo‘ladi; bunday keysning maqsadi – muammoning hal qilish yo‘llarini qidirish.

Inson kapitalini rivojlantirishda ta‘lim jarayonining maqsadlari va vazifalaridan kelib chiqqan holda keyslar quyidagi turlarga bo‘linadi:

- tahlil qilish va baholashga o‘rgatuvchi;
- muammoni yechish va qaror qabul qilishni o‘rgatuvchi;
- muammo, uning yechimi yoki umumiy kontseptsiyani tasvirlovchi.

Muammoning tarkibi jihatlarini tahlil qilgan holda keyslarni quyidagi turlari ajratish mumkin:

- amaliy keyslar – real hayotiy voqealarni ifoda etadi;
- o‘rgatuvchi keyslar – ularning asosiy vazifasi o‘rgatish hisoblanadi;
- ilmiy-tadqiqot keyslari – tadqiq qilish faoliyatini amalga oshirishga qaratilgan.

Inson kapitalini rivojlantirishda keyslarni taqdim etilish shakliga ko‘ra keyslar quyidagicha ajratish mumkin:

- og‘zaki bayon asosidagi keyslar;
- yozma matn shaklidagi keyslar;
- tasviriy vositalar asosidagi keyslar.

Tuzilishi bo‘yicha keyslar:

Strukturaga ega keyslar (highly structured case)-vaziyatning raqamlar va ma‘lumotlar bilan qisqa qa aniq tavsifi. Bunday tipdagi keyslar uchun to‘g‘ri javoblarning ma‘lum bir soni mavjud. Ular bilimni baxolash va yoki aniq bir sohada bitta formula, ko‘nikma, usullardan foydalaninish qobiliyati uchun mo‘ljallangan.

Strukturaga ega bo‘lmagan keyslar (unstructured cases) – ko‘p sonli ma‘lumotlar materiali va tafakkurning uslubi va tezligi, ma‘lum bir sohada asosiy narsani ikkinchi darajasidan ajrata olish qobiliyati va ishlash ko‘nikmalarini baholashga mo‘ljallangan. Ularda bir nechta to‘g‘ri javoblar bo‘ladi va odatda, nostandart javob topish imkoniyati rad etilmaydi.

Inson kapitalini rivojlantirishga yo‘naltirilgan keyslar juda qisqa, o‘rta hajmda uzun bo‘lishi mumkin. Har qanday keysning yechimini topish jarayonini kuzatish

insonni nostandart fikrlay olish qobiliyati, ajratilgan vaqt ichida nechta kreativ g'oyalar bera olishi imkonini beradi. Agar guruh ichida bo'lsa, boshqa fikrni qabul qilish, uni rivojlantirish va amaliyotda undan foydalanishga bo'lgan holatni ham anglash mumkin.

Foydangan adabiyotlar:

1. Психология. Словарь. 2-е изд., испр. и доп. / под общей ред. А. В. Петровского., М. Г. Ярошевского. – М., 1990. – С. 381.
2. Содиржонов М. М. Мониторинг вопросов исследования человеческого капитала в этносоциальных процессах и социальные тенденции //Социальная политика и социальное партнерство. – 2021. – №. 6. – С. 447-458.
3. Киселева Е.В., Сворцова Л.И. Методические указания по выполнению кейс-зоданий. – Вологда, 2017.
4. Панфилова А.П., Громова Л.А., Богачек И.А., Абчук В.А. Основы менеджмента. Полное реководство по кейс-технологиям\ под.ред. профессора Соломина В.П. – СПб.: Питер, 2004. – 240 с.
5. Киселева Е.В., Сворцова Л.И. Методические указания по выполнению кейс-зоданий. – Вологда, 2017.; Стрекалова Н.Д., Беляков В.Г. Разработка и применение учебных кейсов: практическое руководство / Стрекалова Н.Д., Беляков В.Г. Санкт-Петербургский филиал Нац. Исслед. Ун-та “Высшая школа экономики”. СПб.: отдель оперативной полиграфии НИУ ВШЭ – Санкт – Петербург, 2013.
6. Sodirjonov M. Inson kapitali rivojlanish jarayonlarining etnosotsiologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida). Diss. 2022 y.
7. Келарев В.В., Котова Н.С. Кейс-стади как эффективный метод тренинговых технологии в подготовке управленческих кадров / государственное и муниципальное управление. Ученые записки. 2014 № 3.
8. Umarov A. Ijtimoiy-madaniy taraqqiyotni ta'minlash va komil inson shaxsini shakllantirishda mutolaaning roli. Sotsiologiya fan. dokt. diss. – Toshkent: O'zMU, 2005.

**Oddiy shirin bodom (*Amygdalus communis* L.) ning oziq-ovqat va dunyo
bozoridagi ahamiyati.**

Namozov Jasurbek Mamarajab o'g'li - TDAU, O'rmonchilik va landshaft dizayn
kafedrasi tayanch doktoranti. jasurbek07100@gmail.com

Bodom, Ra'nodoshlar oilasiga mansub daraxt yoki butalar bo'lib. Dunyoda bo'yicha 40 ga yaqin turi ma'lum. Osiyo, Shimoliy hamda Markaziy Amerikada, Yevropaning janubida, Zakavkazye, O'rta Osiyoda keng tarqalgan. O'zbekistonda 4 turi mavjud. Ulardan bittasi — oddiy bodom madaniy holda ekiladi, qolganlari yovvoyi holda uchraydi. Oddiy shirin bodom tabiatda 4-10 m balandlikkacha o'sadi novdalari qizil-jigarrang, barglari to'plam ko'rinishida, barglari lansetsimon tor elementik shaklda. Mevalari quruq danak, cho'zinchoq tuxumsimon 3-4 sm uzunlikda. O'rtacha gullagandan so'ng 4-5 oydan keyin pishib etiladi. Bodom ekilgandan so'ng 3-4 yiliga hosilga kiradi, 10-12 yoshlarida maksimal hosil beradi. 100 yilgacha yashaydi [1, 2].

Y.X. Yuldashovning tajribalaridagi ma'lumotlariga ko'ra, Oddiy shirin bodom palantatsiyalarini barpo qilishda ko'chatlarni ekish vaqti yanvar oyining issiq kunlarida tuproq ekish uchun me'origa yetganda, ekilsa 92% gacha ko'chatlar tutib ketishi qayd qilingan [3].

Respublikamizda tabiiy bodomzorlarning umumiy maydoni 18 ming gektardan ortiq bo'lib, bu maydonlarni kengaytirish maqsadida Lalmikor yerlarda bodomzorlar barpo qilish va ularni parvarishlash agrotexnikasini ishlab chiqish zarurdir. Bodom urug'idan, madaniy navlari esa payvand qilish yo'li bilan ko'paytiriladi [4]. Bodomning yorug'likka talabchanligini inobatga olib ko'chatlarini tekis yerlarda 8x8 m, tog' va tog' oldi lalmikor yerlarda 6x6 m (janubga qaralgan yonbag'irlarida 5x5 m) sxemada kuzda yoki erta bahorda ekiladi. Yosh bog'dagi sug'orish, o'g'itlash, shakl berish kabi agrotexnik tadbirlar o'tqaziladi [5].

Dunyo oziq-ovqat sanotida, xalq tabobatida va rasmiy meditsinada Oddiy bodom (*Amygdalus communis*. L) ko'plab ishlatiladi, oddiy bodom yong'oqmeva hisoblanib, jumladan o'tgan "2021 yilda dunyo bo'yicha 3 993 998 tonna, bodom yong'og'i hosili olindi". Bu ko'rsatkichlar mintaqalar bo'yicha "Afrika davlatlari, 8.5% ni yani, 339 017,65 tonna. Amerika 56% ni yani, 2 234 882,56 tonna. Osiyo davlatlari 15.7% ni yani, 629 033,59 tonna. Yevropa davlatlari 12.7% ni yani, 505 459,21 tonna. Okeaniya

esa 7.2% ni yani, 285 605,05 tonna"¹ ni bodom yong'oqlarini etishtirgan. Dunyoda 2021 yilda bodom etishtirish bo'yicha Amerika qo'shma shitalari 2 189 040 tonna hosil bilan etakchilik qilmoqda, keyingi o'rinlarda Ispaniya 365 210 tonna, Australiya 285 605 tonna, Turkiya 178 000 tonna va Marokash 169 255 tanna bodom hosilini etishtirgan bu esa dunyo aholisining oziq-ovqatga bo'lgan talabini qondirishga katta hissa qo'shadi.

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda minglab gektar maydonlarda plantatsiya va bog' shakldagi bodomzorlar mavjud. Bu bodomzorlardan Respublikamiz aholisi uchun hamda dunyo aholisi uchun oziq-ovqat sanotida katta ahamiyat kasb etadi. Respublikamizda 2021 yil davomida 2 738 ga maydondan 27 896 tonna qobiqli bodom etishtirilib, yig'ib olingan va qo'shni Respublikalarga eksport qilindi. Mamlakatimizda 750 000 ga lalmikor maydonlar mavjud bo'lib bu erlarda oddiy bodomning nav va shakllaridan yangi plantatsiyalar barpo qilish mumkin. Yurtimizda oddiy bodom yong'oqmevalari insonlar tomonidan sevib istimol qilinadi. Ammo bodomning qimmatligi va bozordagi me'ori barcha birdek, istimol qilishiga to'sqinlik qiladi.

Bodom tarkibidagi muhim yog'kislotalari tanani tozalashga va "yomon" xolesterin miqdorini pasaytirishga yordam beradi. E, A, C vitaminlari tabiiy antioksidantlardir. Uzoq o'tmishda, elementlar jadvali ma'lum bo'lmasdan avval ham bodomning sog'liqqa ta'siri ijobiligini aniqlashgan, olimlar bodomning shifobaxsh xususiyatlarini amalda sinab ko'rishdi. Avitsennaning ma'lum asarlari bodomning jigar va buyrak kasalliklarini davolashda foydasi haqida ma'lumotlar keltirilgan. Bugungi kundagi zamonaviy tibbiyotda bu usulning samaradorligi tasdiqlangan. Buyuk mutafakkir, olim Abu Ali ibn Sino o'z asarlarida bodom yurak qon tomir va ko'z kasalliklarini oldini olishda katta ahamiyatga ega tabiiy darmondoriligini aytib o'tgan. Bodom mag'zining 100 g tarkibida 600 kkal, mavjud bo'lib, o'z salomatligiga befarq bo'lmagan insonlar kunlik istimol extiyojiga 10-15 dana bodom mag'zini qo'shsa yuqoridagi kabi kasalliklarning oldini olgan bo'ladi va organizmning qarish davrini qisqartirib immunitet ko'tarilishiga katta hissa qo'shadi.

Bodom oziq-ovqat sanotida o'z o'rniga ega yong'oqmeva hisoblanadi, aholining bodom istimoliga bo'lgan talabini qondirish uchun, yangi bodom bog'lari va plantatsiyalari barpo etish, mavjud bog'larda uzliksiz agrotexnik tadbirlarni to'g'ri va

¹ <https://www.fao.org/fapstat/en/#data/OCL/visualize>

tartibli olib borish, seleksiya ishlarni jadal yo'lga qo'yish kabi muommolar mavjud. Ushbu muammoni hal etishda eng avvalo yuqori sifatli, tashqi omillarga hamda zararkunanda va kasalliklarga bardoshli, serhosil, kech gullovchi bodom nav va shakllaridan ko'chatlar etishtirib doimiy joyiga ekish katta ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. J.M. Namozov., Y.X. Yuldashov. Oddiy bodom—*prunus amygdalus* batsch ni yetishtirish agrotexnologiyasi asoslari. Science and innovation, (Special Issue), 2022.
2. A.K. Qayimov., E.T. Berdiyov., H.F. Hamroyev., S.A. Turdiyev. Dendrologiya darslik. "Fan va texnologiyalar" nashroyoti, 2015.
3. Y.X. Yuldashov Dates of planting in the creation and cultivation of industrial plantations of almonds in the ordinary conditions of lowincome plains and hilly rainfed. Актуальные проблемы современной наука № 3, 2016.
4. Y.X. Yuldashov., J.M. Namozov. Technology of construction and care of almond gardens on lands with nsufficient water resources in Uzbekistan // ACADEMICIA. Vol. 10, Issue 12, December 2020.
5. J.M. Namozov., Y.X. Yuldashov. Oddiy bodom – *Prunus amygdalus* Batsch ning bioekologik xususiyatlari. Guliston davlat universiteti axborotnomasi. № 3. 2022.

**Zahiriddin Muhammad Bobur faoliyatidagi axloqiy tarbiyaning o'rni va badiiy
adabiyotning muvaffaqiyati**

Nuraliyev Husanboy Ulug'bek o'g'li
Jamoat xavfsizligi universiteti kursanti

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola orqali ham shoh ham shoir XV-XVI asr badiiy adabiyot klassikasining yorqin namoyondasi Zahiriddin Muhammad Boburning o'z tarjimai holi bo'lgan "Boburnoma" asaridagi diniy va dunyoviy qarashlar oilaviy muammolar mamlakatda kechgan parokandalik Shayboniyxon bilan bo'lgan to'qnashuvlar Zahiriddin Muhammad Boburning siyosiy faoliyati hamda Bobur tomonidan Shimoliy Hindiston bo'ysundirilib Hindistondagi saltanat barpo etilganligi haqida batafsil ma'lumotga ega bo'lasiz.

Kalit so'zlar

"Boburnoma", "Volidiya", "Humoyunnoma", "Charx", S.Leyin Poul, "Tarixi Rashidiy"

Barchamizga ma'lumki XV asrda Temuriylar saltanatida yimirilish holati kuzatilib davlat parokandalikka uchrayotganda 1483-yil 14-fevral kuni Zahiriddin Muhammad Bobur tavallud topdi. 1494-yil Bobur Mirzoning otasi Umarshayx Mirzo baxtsiz hodisa tufayli vafot etdi av saltanat taxtiga 12 yoshli Zahiriddin Muhammad Bobur o'tirdi. U yosh bo'lishiga qaramay saltanat ishlarini ishonchli beklardan Xoji Qozi hamda onasi Qutlug Nigorxonimga tayanib davlatni idora qildi. 1497-yil Bobur Mirzo Samarqand taxtini qo'lga kiritdi. Yosh sarkardaning muvaffaqiyatini ko'rolmagan isyonkor kuchlar 1498-yil Andijon taxtiga Boburning ukasi Jahongir Mirzoni o'tqazishdi. O'rtada isyon bo'lgan jarayonlarga Bobur qalamida mana bunday misralar mavjud edi:

*Charxning men ko'rmagan javru jafosi qoldimu?
Xasta ko'nglim ko'rmagan dard-u balosi qoldimu?
Ey ko'ngul gar Bobur ul olamni istar, qilma ayb,
Tengri uchun de, bu olamning safosi qoldimu?*

Samarqandni olish uchun bo'lgan qiyinchiliklar jang-u jadallar Boburni og'ir ahvolga soldi. Ayni damda u ikki marta otasidan meros Farg'ona taxtini ham qo'ldan boy berdi va ma'lum muddat nochor hayot kechirdi. Yaratganning muruvvatiga umid bog'lab yashadi. Yosh sarkardaning "Xulqingni rost qilg'il har sorig'aki borsang" degan jumalari aslzodalarga xos ulug'vorlik, saxovatpeshalik, ertangi kunga umidvorlik tuyg'ulari uchun haqiqiy madhiya ro'lini o'ynardi. 1501-yil Shayboniyxon Samarqandni Bobur Mirzodan tortib oldi va ko'plab jang-u jadallardan so'ng Zahiriddin Muhammad Boburning Hindistondagi faoliyati boshlandi. Kobul xazinasining tagi ko'rinib qolgani bois davlat xarajatlari qolaversa askarlarni boqish uchun mablag' zarur edi. Shu bois Boburning tarafdorlari o'sha paytda Hind yarimorolining Afg'oniston deb atalgan yuqori qismi hozirgi Pokiston chekkasiga tez-tez yurishlar qilib turardi. Omad ketidan omad kelib, qo'shin Lo'diyalar bilan to'qnashdiva 1520-yil 20-aprilda Bobur Shimoliy Hindistonning poytaxti Dehli taxtini egalladi.

Boburning Markaziy Osiyolik bahodir sarkarda va davlat arbobi sifatida o'z baxti va taxtini yaratish uchun qilgan say harakati o'sha payt uchun zamon taqazosi va tarixiy haqiqatdir. Bobur Hindistonda o'z saltanatiga asos solganda uning atrofida Markaziy Osiyodan unga hamroh bo'lib kelgan amr va beklar, sadoqatli navkarlari o'rab turardi. Ularning yordamida Temuriylarga xos davlat boshqaruvi, tizimi o'rnatildi biroq Bobur o'zi ko'zlagan siyosiy va huquqiy rejalarini amalga oshirishga ulgurmay 1530-yilda yorug' olam bilan xayrlashdi. Boburning fe'l atvori o'z zamondoshlari va tarixchilar tomonidan ko'klarga ko'tarib maxtalardi. Muhammad Haydar "Tarixi Rashidiy" kitobida "*Boburni juda ko'p fazilatlar bezab turar va u behisob oliyjanob hislatlarga burkanib mardligi va saxovatpeshaligi hamma hislatlaridan ustun turar edi*" degan.

Eng qizig'i shundaki S.Leyin Poul ya'ni ingliz tarixchisi Zahiriddin Muhammad Boburni "Sharq tarixidagi eng maftunkor shaxs edi" deb tariflagan.

Haqiqatdan ham Zahiriddin Muhammad Bobur faoliyati, siyosati, diniy va dunyoviy qarashlari butunboshli jamiyatga Bobur tomonidan asos solinib 332 yil hukmronlik qilgan Boburiylar sulolasi tomonidan bizga qolgan ulkan axloqiy me'ros muhim ahamiyat kasb etadi. Shu boisdan ham biz mana shunday ajdodlarga munosib avlod bo'lmog'imiz lozim.

Zahiriddin Muhammad Bobur

Andijon zamini kelib larzaga
Ijod ham mavjlandi misoli bir dur.
Butun bir umrga sevdi chin dildan
Doim Zahiriddin Muhammad Bobur.

Navoiyni ustoz bilgani uchun
Haykali turadi o'ng qo'l tarafda
Vafo qilganlarga qaytadi vafo
Bu ham buyuk imkon, bu ham sharafda.

Hindni obod qilgan kuch qudrat bilan
O'n ikki yoshida tuzgan saltanat
Kobul, Hind devonin tuzmoq shubhasiz
Mardlarcha kurashish haqiqiy san'at

Yosh edi yosh boshi qancha dard ammo
Ijod va boshqaruv yurdi yonma-yon
Bosh egib erkini bermadi also
Qonga-qon jonga jon doim jonga-jon

Haqiqiy hikmatni qoldirib ketdi.
Boburnoma ramzi aslida shudur
Vatanni sevishni o'rgatgan kabi
Xiyobonda mag`rur, turadi Bobur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Boburnoma 1494-1530-yillar davri.
2. Gafurjon Satimov "Markaziy Osiyo va Hindistonda Boburiylar davri"
3. Pirimqul Qodirov "Yulduzli tunlar"
4. Zahiriddin Muhammad Bobur g`azallari
5. "Tarixi Rashidiy"

**O'zbek xalqining zabardast farzandi, ko'p qirrali ijodkor
Maqsud Shayxzoda**

Abdullayeva Nurjamal Abibulla qizi
Toshkent davlat transport universiteti
Iqtisodiyot fakulteti AT-4
+998977698118
nurjamalabdullaeva003@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada shoir Maqsud Shayxzodaning xalq qalbidan joy olgan sermahsul ijodi va uning o'zbek milliy madaniyatida tutgan o'rni haqida mushohada yuritiladi. Shoir she'rlarida Ona Vatan, Tinchlik, Samimiylik, Tinchlik, Mehnatsevarlik mavzularining aks etishi uning jozibali misralari orqali tahlil qilinadi. O'zbek adabiyotida shoirning o'rni va nufuzi juda baland ekanligi ko'rsatiladi hamda shoir she'rlariga bugungu kundagi ijtimoiy-ma'naviy ehtiyojning mavjudligi asoslanadi. Shuningdek, shoirning she'riy tragediyasi "Mirzo Ulug'bek" asarining badiiy qimmatini tahlil etiladi. Asarning o'zbek va jahon adabiyotida tutgan o'rni haqida mulohazalar yuritiladi. Adib ijodining o'zbek adabiyotiga ko'rsatgan ta'siri real baholanadi. Shoir ijodining o'rganish yuzasidan taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Maqsud Shayxzoda she'riyati, dramaturgiya, tragediya, badiiy ijod, harbiy lirika, vatanparvarlik, "Mirzo Ulug'bek", intim lirika, intellectual lirika.

Annotation. This article discusses the poet Maqsud Shaykhzoda's prolific work in the hearts of the people and his role in the Uzbek national culture. The poet's poems reflect the themes of Motherland, Peace, Sincerity, Peace, and Diligence, which are analyzed through his captivating verses. The role and prestige of the poet in Uzbek literature is very high, and the poet's poems are based on the existence of today's socio-spiritual needs. The artistic value of the poet's poetic tragedy "Mirzo Ulugbek" is also analyzed. The role of the work in Uzbek and world literature is discussed. The impact of the author's work on Uzbek literature is realistic. Suggestions and recommendations are given for the study of the poet's work.

Keywords: Maqsud Shaykhzoda's poetry, drama, tragedy, literature, military lyrics, patriotism, "Mirzo Ulugbek", intimate lyrics, intellectual lyrics.

KIRISH

Yozuvchi va ijodkorlarning o'zlari tomonidan yozilgan avtobiografiya va esdaliklarida ijtimoiy hayot va ijod o'rtasidagi mutanosiblik bot-bot takrorlanishi bejiz emas. Zero, bu jarayonda ijodkor nafaqat xalqqa nafi tegadi, balki shu orqali xalq bilan bir qozonda qaynaydi. Xalqning dardini, ichki kechinmalarini, orzu-istaklarini, quvonch-u tashvishlarini his qiladi, tatiydi [Шарафиддинов 1999: 45]. Ayni zamonda xalq tilining betakror jozibasini o'rganadi. O'z asarlarida xalqning qadimiy va navqiron, sehrlil va betakror so'zlarini qo'llash orqali ona tilining jozibasini, tarovatini nomoyish qiladi. Mana shu omillar sabab adabiyotning xalqchilligi, milliyliigi, hayotiyliigi yanada kuchayaveradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Maqsud Shayxzoda – faylasuf shoir, mohir dramaturg, zabardast olim, yetuk tarjimon, ehtirosli publitsist sifatida XX asr o'zbek adabiyotidan munosib o'rin egallagan. Ozarbayjon xalq yozuvchisi Mirzo Ibrohimov ham Maqsud Shayxzoda ijodiga yuksak baho bergan. U “Maqsud Shayxzoda zuvalasi she'riyat shu'lasil bilan yo'g'rilgan kuychi edi, uning asarlarida buyuk xalqchil idealar, vatanparvarlik tuyg'ulari, chinakam insoniy hissiyotlar bilan yashagan yoniq qalbning gulduros aks sadosi o'z tajassumini topgan”, deb yozgan edi. Maqsud Shayxzodaning “Kapitan Gastello”, “Qondoshlik”, “Yo'q, men o'lgan emasman”, “Chorak asr” kabi she'rlarida ham urush va tinchlik, o'lim va hayot, do'stlik va qahramonlik, yovuzlik vat inch insoniylik haqidagi muhim poetik fikrlar mohirona ifodalangan. “Kapitan Gastello” she'rida shoir jangda mardligini ajoyim namunasini ko'rsatga uchuvchi Gastello jasoratini chuqur ehtiros va samimiy ixlos bilan tasvirlab haqiqiy vatanparvar jangchilarning yorqin obrazini yaratdi. Ma'lumki, kapitan Gastello-tarixiy shaxs shoir asarida hayotiy hodisa va aniq tarixiy faktdan ustalik bilan foydalangan Gastello jasoratini hikoya qilish orqali hayot va o'lim haqida chuqur ma'noli ijtimoiy xulosa chiqargan. “Tiz cho'kib yuz yil yashagandan ko'ra qahramonlik ko'rsatib bir kun yashash afzaldir”,- degan fikrni umumiy ruhiga singdirib, kishilarni Gastelloday mard, botir bo'lishga chqairgan. Maqsud Shayxzoda urush davrida bevosita jang voqealarini tasvirlash bilan cheklanmaydi. U “Bog'bon”, “Asalchi”, “Yigiraman-ip beraman”, “Olma ” singari sherlarida jangoh ortidagi kishilarning mehnat-u tashvishlarini, o'ylarini aks ettirdi. Maqsud Shayxzoda urush yillarida yuzaga kelgan aksariyat

she'rlari badiiy mahorat jihatidan ham ibratli. Shoir mumtoz aabiyot an-analari va xalq og'zaki ijodi boyliklaridan foydalanib, harbiy mudofaa mavzularini sodda va ta'sirli qilib yaratarkan, maqol va aforizmlar darajasiga ko'tarilgan sermazmun va go'zal baytlar to'qiydi. "Ajdar va odam" "Semenchenko, ofarin" she'rlarida folklor qahramonlariga xos afsonaviy xislatlar hozirgi jangchilar faoliyatlariga ibrat sifatida keltiriladi. Shoirning "Vatan", "Bu yer mening vatanim", "Yurtim", "Paxta manzumasi" kabi she'rlarida xalqning bunyodkorlik faoliyati zavq-shavq bilan tasvirlaydi. Bunyodkor inson qadr-qimmatini yuksaklikka ko'taradi. Binobarin shoirning "Mukofotlar muborak", "Hormasin bu qo'llar", "Paxtakor va shoir" singari she'rlari halol mehnat qilayotgan azamat zamondoshlar sha'niga aytilgan dilrabo madhiyadek yangraydi. "Mukofotlar muborak" she'rida shoir yorqin va yaxlit sheriyy ta'rif-tavsiflar kashf etib, samarqandlik mehnatkash dehqon obrazini mehr-muruvvat bilan gavdalandirgan: Samarqndlik deyildimi- Ahdga vafo degani. Samarqndlik deyildimi- Ishlar bajo degani. Samarqndlik deyildimi- Chin grajdan degani. Samarqndlik deyildimi- Toza vijdon degani. Maqsud Shayxzoda she'riyatida xalqlar do'stligi mavzusiga katta o'rin berilgan. Shoir do'stligi va birodarligini hayot haqiqatiga mos holda qayta-qayta kuylandi. Xalqlar o'rtasidagi do'stlikning azaliy tarixiga va uning buyuk ahamiyatiga doir falsafiy mazmuni betakror misralarda jo'shqin ifodalaydi. Maqsud Shayxzoda do'stlikni kuylash va ulug'lash bilan birga, tinchlikni saqlash, urushning oldini olish to'g'risida ham qator asarlar bitgan. Shoirning "Sevgi va Tinchlik", "Yuksal, tinchlik bayrog'i", "Kabutarlar" singari she'rida urushga nafrat, tinchlik uchun kurash mavzusi jo'shqinlik va ko'tarinkilik bilan yoritilgan. Shoir "Yuksal, tinchlik bayrog'i" she'rida turli badiiy tasvir vositalaridan, xususan notiqlik san'ati imkoniyatlaridan ustalik bilan foydalangan. Maqsud Shayxzodaning "Toshkentnoma" (1957) lirik-falsafiy dostoni o'zbek she'riyatining jiddiy yutug'idir. Har bir shoir o'z davrining farzandi. U o'zi yashagan davr voqea va hodisalriga hech qachon loqayd qarab tura olmaydi. Ammo u o'z davrining o'tkinchi masalalari girdobida o'ralashib qolmay, abadiy haqiqatlarni katta mahorat bilan tasvirlay olsagina, ulug' shoir darajasiga erisha oladi. U shu jarayonda shunday asarlar yaratadiki, bu asarlar o'zi bilan birga insoniyatni ham kelajak sari yetaklab borishi mumkin. XX asrning 20 – 30-yillarida qalam tebratgan shoirlar butunlay boshqa tarixiy sharoitda yashadilar. Ular shu davr bilan hamqadam va

hamnafas bo'lishni o'zlarining nafaqat shoirlik, balki vatanparvarlik burchlari deb bildilar. "Bahorda yomg'ir" she'rini yozganidan keyin, Shayxzoda ham balki she'rning yaratilishidek sehrli ijodiy jarayon to'g'risida o'ylagandir. Har holda oradan bir necha kun yoki oy o'tgach, u o'zining lirik zamzamaridan biri-"Misraning tug'ilishi" she'rini yaratgan. Shoir o'zbek xalqi tarixit o'tmishining olis davrilariga nazar tashlab, xotin-qizlarning yurt ozodligi yo'lida olib brogan kurashlari va shu kurashlarda ko'rsatgan jasoratlarini bejiz tilga olmaydi. Shunday mardona ayollarimizdan biri Zebo G'aniyeva ona vatanni yovuz ushmandan himoya qilgan o'zbek xotin qizlarining munosib vakilasi edi. Uning yuragida o'sha To'marisdek ayollarning ayollarning qoni jo'sh urib turdi. Tarix tuyg'usi bilan yo'g'rilgan shoir Zebo g'aniyevani ana shunday tarixiy shaxslar va voqelar fonida ko'rdi va uning obrazini ko'tarinki ruhda tasvirladi. Maqsud Shayxzodaning tarixiy-biografik janrda yaratilgan "Mirzo Ulug'bek" tragediyasi XX asr o'zbek adabiyoti tarixida alohida o'rin tutadi. Ozod Sharafiddinov tarifi bilan aytganda, bu ajoyib asar "...uch cho'qining biri..." Mirzo Ulug'bek" tragediyasi hech bir ikkilanmagan holda jahon adabiyotining eng yorqin namunalari bilan bir qatordga qo'ysa bo'ladi... Unda tasvirlangan hayot drammatizmi jihatidan eng mashhur tragedyalardagidan zarracha kam emas, asardagi yetakchi xarakterlar har jihatdan barkamol, qahramonlarning obrazi real va betakror. Maqsud Shayxzoda 1955-yilda bu tragediyani yozishga kirishadi va uni 1960-yilda yozib tugatadi. Asar besh pardadan iborat. Unda XV asardagi tarixiy sharoit butun murakkabligi bilan to'g'ri ko'rsatilgan. Ajdodlarimizning ajoyib qadriyatlari, ezgu an'analari, ilm-fan sohasidagi buyuk kashfiyotlari ulug'lanib, feodal tuzumning fojiali tomonlari ro'yi rost tasvirlangan, zulm va istibdod, xurofiy bid'at keskin qoralangan. Garchi bu kabi vaziyat Yevropada ham kuzatilgan bo'lsa-da, "Mirzo Ulug'bek"day yetuk tragediyaning shakllanishi aynan milliy adabiyotimiz bag'rida sodir bo'ldi.

XULOSA: Maqsud Shayxzodaning she'riy asarlari va tragediyasi o'zbek adabiyotini boyitish bilan birga xalq madaniy ma'naviy dunyoqarashining o'sishida ham kata ahamiyatga ega bo'lgan. Shu bois uning ijodi yaqin ellik yil ichida qayta-qayta o'rganilmoqda. Asarlari maktab darsliklaridan tushmay kelmoqda. Bularning barchasi shoir ijodiga bo'lgan ma'naviy ehtiyoj natijasida albatta. Shunday ekan, shoir ijodini o'rganish va keng targ'ib qilish bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega.

Adabiyotlar:

1. Ahmedov S., Qosimov B., Qo‘chqorov R., Rizayev Sh. Adabiyot. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 5-sinfi uchun darslik, Toshkent, “Sharq” 2015 – 176 b.
2. Eshchanova Gulnora. She’riy asar tahlilida nima muhim? Til va adabiyot ta’limi, 2013-yil, 8-son, 33-34 betlar.
3. Hasanov M. So‘zmunchiq. Toshkent, “Mashhur-press” 2020. – 128 b.
4. Olimov S. va boshqalar. Adabiyot. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik, I qism. Toshkent
“Yangiyo‘l Poligraf servis” 2019 – 260 b.
5. Xudoyberdiyev Erkin. Adabiyotshunoslikka kirish. Toshkent, “Iqtisod-moliya”, 2007 y. 304 b.
6. Озод Шарафиддинов. Сардафтар саҳифалари. Мақолалар. Хотиралар. Тошкент, “Ёзувчи”, 1999. – 224 бет.

MUNDARIJA

1.	"Bilingualism's Multifaceted Impact on Language Acquisition and Sociolinguistic Competence" Khushmurodova Shakhnoza Shaymonkulovna	5-7
2.	MILLIY TERMINLARDA XALQ O'YIN NOMLARINING O'RNI Hamidova Nigora O'rinovna	8-11
3.	INSON KAPITALI RIVOJLANTIRISH - TA'LIM JARAYONINING MUHIM OMILI SIFATIDA Ixtiyarov Farxod Akmalovich	12-15
4.	Oddiy shirin bodom (<i>Amygdalus communis</i> L.) ning oziq-ovqat va dunyo bozoridaagi ahamiyati. Namozov Jasurbek Mamarajab o'g'li	16-18
5.	Zahiriddin Muhammad Bobur faoliyatidagi axloqiy tarbiyaning o'rni va badiiy adabiyotning muvaffaqiyati Nuraliyev Husanboy Ulug'bek o'g'li	19-22
6.	O'zbek xalqining zabardast farzandi, ko'p qirrali ijodkor Maqsud Shayxzoda Abdullayeva Nurjamal Abibulla qizi	23-27
7.	MUNDARIJA	28